

Den tyske sendemann i Oslo Brauer forlater Elverum etter å ha fått avslag på Hitlers ultimatum til kong Haakon og den norske regjering.

Vidkun Quisling ble det internasjonale symbolet på landsforræder. Her er han på Trandum etter frigjøringen omgitt av norsk militær og politi for å konfronteres med likene av henrettede nordmenn. Quisling er nr. 3 fra høyre — med hatt.

Om quislinger binders og ekte jøssinger

AV SVERRE HARTMANN

Mange har spurt seg hvordan jøssingnavnet ble skapt. At det knytter seg til den norske passive holdning under den britiske bordingen av hjelpeskippet Altmark i Jøssingfjord i midten av februar 1940, er på det rene. Og like sikkert er det at bruken av ordet kom langt senere enn betegnelsen quisling, som nærmest fikk en flying start.

Allerede den 15. april 1940 innholdt London-avisen The Times ordet «Quisling» i sitatetegn. Redaksjonen opplyttet med en gang navnet ikke bare som en politisk, men også som en språklig nyhet. Dagen etter benyttet avisen ordet i flertallsform som overskrift over en av sine ledere: «Quislings everywhere». Tendensen var klar. Og den 19. s.m. fulgte en tilleggsleder om «Quisling Is As Quisling Does». Den beskjeftiget seg med ordets språklige side.

Quislingene

«Vi bør alle være major Quisling dypt takknemlig. Han har føyd et nytt ord til det engelske språk. Hans navn er ikke bare hørt og lest av nesten alle mennesker. Det er også allerede to ganger blitt benyttet i disse spalter som et enkelt og greit synonym for «forræder». For journalister og andre skribenter, trette av å bry sin hjerne eller av å ransake synonymleksikonets tomme sider etter et alternativ, er ordet «Quisling» som en gudegave. Om de hadde fått ordre om å finne opp et nytt ord for «forræder» og fått carte blanche i alfabetet, kunne de neppe ha funnet en bedre kombinasjon av bokstaver. For øyet har ordet den uvisne fortjeneste å begynne med «Q», hvilken lenge har stått for en brites bevissthet som en dum, usikker og lite pålitelig bokstav».

Derfor hilste lederskribenten ordet hjertelig velkommen og mente å være optimistisk når han spådde at den store begynnelsesbokstav skulle bli erstattet med en liten «q» allerede i neste generasjon. Og så ble de «lokale quislinger» introdusert på de britiske øyer umiddelbart etter raidet mot Lofoten den 4. mars 1941.

Senere forelå ordet som verbum: to quizzle. Med rekord fart gikk quisling sin språklige seiersgang og fortrente Kuusinen. Det var i bunn og grunn noe av et onomatopoeikon ved sin evne til ikke bare å symbolisere mentingen, men også til å vekke forestillingen om ordets betydning gjennom uttalens lydeffekt og assosiasjoner.

Jøssinger

De norske quislinger manglet et tilsvarende ord for å karakterisere sine motstandere og mobilisere følelsene i egne rekker. Men også det meldte seg da behovet syntes mest påtrengende. Innenriksminister Hagelin, den kommissariske statsråd fra 25. sep-

tember 1940, førte på sitt saltige bergenske en temperamentsfull samtale over telefonen om norsk nøytralitetspolitikk før krigen. Med ett nærmest hvest han sin reaksjon på Altmarkaffæren i Jøssingfjord inn i røret: Disse jøssinger!

—Kort tid senere fikk propagandaminister Gudbrand Lunde referert uttalelsen og sørget gjennom sitt apparat for å lansere betegnelsen som nazistenes verbale våpen mot de kongetro nordmenn. Men som så ofte ellers: de angrepne og utskjelte annekterte ordet og anså det som en hedersbetegnelse, selv om man neppe noensinne ville ha valgt akkurat denne karakteristikken om den ikke var blitt «sjøstatt» av «fienden».

Binders

Etter Terbovens tale den 25. september 1940 og dermed det store sporskiftet i norsk okkupasjonshistorie, var det økende uro i folket. Høyesterettsdommerne trådte tilbake, det var en av de viktigste markeringene i norsk motstand. Samtidig inntrådte en rekke dramatiske hendinger i Oslo. Det var hilden som ga årsak til dem, heter det i standardverket Norges krig. Harmen slo plutselig ut i lys lue både hos mannen i gaten og hos politiet, som stilte seg klart på publikums side. Det var den 14. desember 1940. «Hvordan det hele kom igang, er ikke aktsmessig klart, men uroen skrev seg fra et hirdfolk hadde tatt til å plukke binders av folk».

Kort før dette skjedde var man på tysk side engstelig for virkningen av nyordningen. Mer enn noe annet var man oppsatt på å bevare ro i landet, på å kanalisere følelser og ytringsformer som kanskje kunne føre til streikeaksjoner og det som verre var. De første dagene av desember diskuterte man i Terbovens nære omgivelser hvordan man kunne oppfange nye norske utspill. Nordmennene var forlengst gått igang med å gjøre bruk av uskyldige nasjonale symboler og samlingsmerker. En kam i brystlommen hørte til dem: vi greier oss nok...

Da var det en av staben som kom på ideen å gjøre bruk av hva tyskerne kaller «Büroklammer» — på norsk binders. Den praktiske innretning til å holde sammen ark har en innlysende symbolsk effekt: vi holder sammen. Kanskje man kunne avregere det som verre var ved å gjøre binders til motstands symbol. Ideen ble mottatt med begeistring. Gjennom listige arrangementer ble ideen plantet i norske motstandskretser og den tente med det samme. Overall viste nordmenn seg med binders i knappullet.

Den angivelig tyskfødte ideen fikk betydelig større ringvirkninger enn man hadde forutsatt og ønsket. Og ingen utenom en beskjeden informert krets fikk den gang rede på opprinnelsen.